

2002. 2002. október 22. Az 1956 utáni megtorlás ténye, mérete a rendszerváltás idején vált köztudottá. A legnagyobb felháborodást a 18. életévét betöltő Mansfeld Péter kivégzése váltotta ki. Noha 1989-ben több tényfeltáró cikk jelent meg, a pártállami időkből még források híján kialakult legendák szívósnak bizonyultak, majd az utóbbi években Mansfeld tragédiáját a „polgári-nemzeti” erők használták fel aktuálpolitikai célokra. „16 éves volt Mansfeld 1956-ban, amikor „halálos bűnét” elkövette. [...] Két évet vártak, hogy felakasszák. Két évet vártak, hogy betöltse végre a 18. életévet...” – írta Bayer Zsolt (Új moralisták, farizeusok. Magyar Nemzet, 2001. XI. 14.), és lényegileg ugyanezt mondta Bencze B. György II. kerületi polgármester Mansfeld Péter emléktáblájának leleplezésekor Orbán Viktor kormányfő jelenlétében (Napi Magyarország, 1999. XI. 6.) Mindkét állítás valótlan. Bár a 15 és fél éves, jó képességű, tetterős esztergályos ipari tanuló a Széna téri felkelőkhöz csatlakozott, és Szabó bácsi összekötőjeként gépkocsival fegyvert, élelmiszert szállított, üzeneteket, utasításokat közvetített, a levéltári források ismeretében valószínűsíthető, hogy emiatt perbe sem került volna. Már 1989-ben két szerző is megírta – nagyon helyesen –, hogy Mansfeldet nem ’56-os tetteiért érte a retorzió, illetve csak közvetve (Kőbányai György: Az államellenes kamasz. Mai Nap, 1989. III. 24., Sz. P.: Mansfeld Péter ’56 legfiatalabb áldozata. Sztori, 1989. 7. sz.). Mansfeldet jóval inkább az 1958-as cselekedetei miatt ítélték el, jóllehet a hatóságok igyekeztek mindinkább „ellenforradalmi” ügyet kreálni. Mindebből következik, hogy a hatóságoknak nem kellett két évig várniuk, már csak azért sem, mert 1957. július 15-én hatályba lépett a 34. sz. törvényerejű rendelet, ami lehetővé tette a fiatakorúak halálbüntetését – ahogy erre Kőbányai és Sz. P. is rámutatott az 1989-es cikkében. Mansfeld Péter (és társai) cselekedete, célja megismerhető a levéltári forrásokból. Azt, hogy koholt perről lenne szó, még a volt védőügyvédje, sőt a családtagjai sem állítják. A nyomozást pedig nagymértékben segítették a volt rendőrökből, elhárítótisztekből álló börtönspiclik, akiknek rutinfeladat volt bármit kiszedni a tapasztalatlan gyermekekből. Mansfeld – a legendákkal ellentétben – a legkevésbé sem nevezhető tudatos szabadságharcosnak. „Azt nem tudom megmondani, hogy Szabó bácsi végcélja mi volt. Azért mentem a Szabó bácsihoz, mert mindenki odament. [...] Az ellenforradalom célja [az volt], hogy az 1945-ben megalakult forradalmi kormányt megdöntse” – mondta a tárgyalásán, 1958 októberében. Mátsik György ügyész azonban igazolva látta prekonceptióját: „A II. r. vádlott világosan válaszolt arra a kérdésre, hogy mi az ellenforradalom.” A hősteremtés bajnokai teljesen egyoldalúan mutatják be Mansfeld további céljait, tevékenységét is. Teljesen elhallgatják, hogy 1957-ben lopások sorozatát követte el, emellett 22 gépkocsit is „kölcsönvett”. Ezekért (ekkor fel sem merült a Széna téri tevékenysége) egy évre ítélték, de annak végrehajtását három év próbaidőre felfüggesztették. Még a nyomozás idején megszökött, majd három és fél hónapot töltött előzetes letartóztatásban. Valószínűleg ez a fogság meghatározó élménye maradt, és a továbbiakban a haláláig a rendszer kiengesztelhetetlen ellenségévé vált. Valójában innen kezdődik a Mansfeld-ügy. 1958 februárjában barátjának bátyjával, a három évvel idősebb Blaski József betanított esztergályossal elhatározták, hogy „bandát” szerveznek, és lopott gépkocsival furikázva rendőröktől, munkásöröktől marokfegyvereket, igazolványokat, egyenruhákat zsákmányolnak, hogy ezek segítségével majd pénzt raboljanak. (A géppisztolyokat, kézigránátokat 1956 novemberében gyűjtötték össze – egy részüket Piros László volt belügyminiszter villájából –, de ezek kevésbé voltak alkalmasak ilyen akciókra.) A szervezést Mansfeld magára vállalta, és csatlakozott hozzájuk volt osztálytársa, Bóna Rezső és két náluk is fiatalabb fiú. (Egyiküket nem is ismerte.) Bónának röpcédulák terjesztését javasolták, de Blaski nem akart politikai jellegű tevékenységben részt venni, és így Mansfeld is elvetette a röpcédulázást. Azt azonban elhatározta, hogy mindent megtesz „’56-os” sógora kiszabadítása

érdekében, és hogy bosszút áll a spicliken. Azt tervezték, hogy három gépkocsira való „bandára” bővítik a létszámukat, és mindenkinek szereznek fegyvert. „Attól sem kell félni, hogy esetleg egy időre börtönbe kerülünk, mert úgyis meg fog változni a rendszer, és mi leszünk a nagy emberek, hajlongani fognak előttünk” – gondolták. Végül is egyetlen akciót hajtottak végre: február 17-én az Árvácska utcai osztrák követség előtt szolgálatot teljesítő Vekerdi Elek rendőr törzsőrmestert lefegyverezték, betuszkolták az „autójukba” és elvették az igazolványait. Bár felmerült, hogy likvidálják, bántatlanul elengedték a Ságvári-ligetnél, csak azzal fenyegették, hogy ha felismerésükről jelentést tesz, akkor megölik. Másnap az akciók folytatásához hiányzott a kedvező alkalom. A Marx térnél veszélybe kerültek, motoros rendőrök igazoltatni akarták őket. A fiatalok tüzelésre készültek, miközben a volánnál ülő Mansfeld teljes sebességre kapcsolt, s mivel az üldözőket sikerült lerázni, nem került sor fegyverhasználatra. Ez idő alatt a nyomozók már keresték őket a lakásukon. Mansfeld javaslatára egy volt cellatársának feleségéhez indultak, hogy „igazságot szolgáltatassanak”. Ugyanis az asszony ’56-os fényképek gyűjtéséért feljelentette a férjét, hogy összeálljon egy katonatiszttel. A többiek elfogadták Mansfeld véleményét, miszerint spiclivel mint ellenséggel végezni kell, akárcsak a katonatiszttel. Az is felmerült bennük, hogy a nőt megerősokolják. Ezek a fogadkozások valószínűleg éppolyan komolyak voltak, mint a rendőr meggyilkolása esetében, ám váratlanul a volt cellatársat találták otthon. A következő két napon mind az ötüket letartóztatták, és elindították ellenük az eljárást. Közülük ekkor csak Blaski töltötte be a 18. életévét. Az igazi hőstörténet csak innen kezdődik. Mansfeld Péter magányában, reménytelen helyzetében példátlan bátorságról, lelkierejéről tett tanúbizonyságot. Priccséről letört vassal akarta kihallgatáskor a nyomozóját leütni, és annak fegyverével, igazolványával megszökni. Terve eleve kudarcra volt ítélve, mivel a börtönügynök mindezt jelentette. Büntetés: öt nap sötétzárka. Ennek letelte után a vizsgáló megkérdezte, hogy mit akart tenni a vasdarabbal. „Kijelentem, hogy a fenti kérdésre nem vagyok hajlandó vallomást tenni” – hangzott a válasz. A börtönügynök jelentése szerint neki elmondta, hogy milyen rossz volt a sötétzárka, „de majd a vizsgálónak dicsérni fogja, hogy mutassa: még attól sem fél”. A spicli hiába figyelmeztette megbízóit, hogy Mansfeld a helyszíneléskor szökni készül: kínálkozó pillanatban kibogozta a csuklójára erősített szíjat, és a négy méteres mélységbe ugrott. Valaki azonban utánkapott, elvesztette az egyensúlyát, és így az ugrás következtében két helyen eltört a karja. A rendőrök lövöldözése és anyjának kiáltása ellenére sem állt meg, elfutott egy rendelőhöz, ahol elsősegélyben részesítették, majd a Karolina úti kórházba szállították, ahol elfogták. „Az volt a tervem, hogy a Borbolya utcában lévő olasz követség előtt egy gépkocsit ellopok, és Sásdra vagy Sárbogárdra megyek apám rokonaihoz. Miután a kezem eltört, ettől a tervemtől elálltam. Úgy terveztem, hogy elsősegélynyújtás után a Gellért-hegyre megyek, és ott fogok bujkálni a Villányi út környékén, amíg a kezem meg nem gyógyul” – vallotta. Ugyancsak kiderül a börtönügynök jelentéseiből, hogy a kint lévő barátait nagyon igyekezett menteni, és hogy a víg kedélyállapotát megőrizte, addig, míg az előadója elő nem állt azzal, hogy a sógorát „ki fogják nyírni”. (Valójában nem forgott az élete veszélyben.) A Balassa László–Kelemen Endre orvos páros szakvéleményében (!) ezt írta róla: „Egész vizsgálat alatt fölényesen és cinikusan, mereven beszél ellenforradalmi felfogásáról, a cselekménye helytelenségét nem hajlandó (még kismértékben sem) belátni.” A bírósági tárgyaláson sem törekedett arra, hogy a hatóságok szimpátiáját elnyerje. A legsúlyosabb vád a csoporttal szemben az „ellenforradalmi” szervezkedés és a kétszeres gyilkossági szándék volt. Az elsőfokú tárgyaláson Mansfeld védekezése elsősorban arra irányult, hogy a nagykorú Blaskit védje, noha tudta, hogy az ő élete sincs biztonságban. Többször hangsúlyozta, hogy Blaskit semmilyen „ellenforradalmi

célzat” nem vezérelte (igaz), magára vállalta a csoport szervezését (igaz) és a parancsok kiosztását (csak félig igaz). Vallomása szerint egyedül Blaski ragaszkodott a rendőr szabadon bocsátásához (nem biztos), a nő megerőszakolásának gondolatát is ő vetette el (nem biztos). Tényszerűen állította, hogy ő és Blaski felváltva irányítottak. A teljességhez hozzátartozik, hogy ezt a taktikát nem tartotta be minden esetben. Nem hallgatta el, hogy Blaski – amikor a motoros rendőrök üldözték őket – pisztolyát készenlétben tartva felszólította társait arra, hogy készüljenek fel a tüzelésre. A két gyilkossági kísérlet közül csak egyik bizonyítására tehettek kísérletet. Vekerdi Elek törzsőrmester tanú azonban a legkevésbé sem igazolta a vádat: „arról nem volt szó, hogy engem megölnék. [Blaski] még azt is mondotta, hogy nem lesz bántódásom. [...] A vádlottak kihívó magatartást nem tanúsítottak. [...] Blaski cigarettával is megkínált engem.” Mátsik György ügyész azonban mindenáron példát akart statuálni: „Igen nagy a vádlottak társadalmi veszélyessége, akik a kapitalista restauráció törekvői. Kiemelni kívánom, hogy ezen bűnügyben másképpen kell vizsgálni azt a tényt, hogy a vádlottak valamennyien munkás szülők gyermekei, úgy kell vizsgálni, mint osztályárulókat. Nem megtévedt emberekről van szó, hanem tudatos ellenforradalmárokról. [...] Kiemelni kívánom továbbá, hogy politikai síkon nincs fiatal- vagy idősebb korú vádlott. Velük szemben a legdrágóbb szigorral kell eljárni a büntetés kiszabásánál.” Blaskira és Mansfeldre egyaránt halálbüntetést, a többiekre súlyos börtönbüntetést indítványozott. Ettől a vérgőzös beszédétől még Mansfeld is megijedt, de nem annyira, hogy ne védte volna továbbra is az ugyanolyan veszélyben lévő barátját, annak ellenére, hogy Blaski ezt addig sem viszonzta. Az utolsó szó jogán ezt mondta: „Valóban I. r. vádlott-társam nem tudott arról, hogy mi mit akarunk csinálni. Mostani cselekvőségünket az ellenforradalom hatása következtében követtük el. Csak a nyomozás során szereztem tudomást arról, hogy tulajdonképpen kicsoda is volt Szabó bácsi. Kérem a bíróságot, hogy vegye figyelembe fiatal koromat, és szeretnék dolgozni még, ha nem ítélné halálra.” A Guidi-tanács 1958. november 21-én végül is 2:1 arányban az „életre” szavazott. Nem így 1959. március 19-én a másodfokú bíróság Vágó Tibor tanácsa, amely felerészben elfogadta Borsi Zoltán ügyész vádbeszédét, amelyben „a fellebbezési óvást valamennyi terhelttel szemben fenntartja. A tényállás helyes. [...] A terheltek nem kifejezetten rablóbandát szerveztek. Politikai célkitűzéseik voltak. [...] A büntetés kiszabásánál azonban tévedett az I. fokú bíróság. A terheltek következetesek, elszántak voltak. I–II. r. terheltnél a legszigorúbb büntetés kiszabását, a többi terheltnél arányosan súlyosabb börtönbüntetés kiszabását indítványozza”. Mansfeld az utolsó szó jogán nagy részben megváltoztatta addigi vallomásait, és a halálos ítéletének kihirdetése után kegyelmet és perújrafelvételt kért. (Blaskinál megmaradt az életfogytiglan.) A népbírói tanács azonban egyhangúlag nem ajánlotta kegyelemre. Meggyőződésem, hogy kíméletlenségük magyarázata nem a vádpontokban rejlik. Azt nem tudták elviselni, hogy Mansfeld még teljes reménytelenségében is dacolni mert velük. Ezért tűnhetett javíthatatlan, átnevelhetetlen „ellenforradalmárnak” szemükben. Az ítélet végrehajtására 1959. március 21-én, tizenegy nappal a 18. születésnapja után került sor. Eörsi László